

Se strinjate

Peter Michael Handke Jackson

Boštjan Dvořák

Že pred leti se mi je zazdelo, da je prav Koroška (Kärnten) najbolj avstrijska regija sedanje Avstrije, pa nisem vedel, zakaj sem imel tak vtis. Pozneje sem velikokrat premišljeval, zakaj se – na kulturnem in političnem področju, pa seveda tudi v turizmu – toliko avstrijskega dogaja prav na tem ozemlju. Vsa Avstrija nekako raste in živi iz Vrbskega jezera – vsaj poleti – in je ukoreninjena v dravski dolini. Velik del avstrijskih filmov, predvsem tistih domovinskih, z glasbeno romantičnim ozadjem (*Heimatliebemelodienfilme*), ki spodbujajo narodno zavest in ljubezen do rojstnih krajev, pa seveda tudi drugih, nastane ob bregovih Vrbskega jezera oziroma v tej pokrajini. Tam je doma avstrijsko domotožje, tam so doma ljudje, ki so šli daleč po svetu, tam je lepo (hribi in doline, polja in strmine, jezera in reke, gaji in poseke itd.), tam so doma najlepše avstrijske ljudske pesmi, ki jih pojejo večglasno in podobno kot Slovenci, tam so pomembna evropska srečanja politikov velikega kalibra in visokih ciljev, tam se slačijo avstrijske lepote, tam se vedno kaj dogaja.

Ali si vse to zares lahko razlagamo le z dejstvom, da ob Vrbskem jezeru, in na Koroškem sploh, pogosto sije sonce? Najbrž ne. Če pa že, potem samo v

nekaterih primerih. Nikakor pa nam sončno vreme ne pomaga razložiti, zakaj se prav na Koroškem rojevajo in delujejo najpomembnejši avstrijski politiki (na primer Jörg Heider, *die Freiheitlichen*), s političnim programom, ki je merodajen za vesoljno Avstrijo, zakaj so tam doma najslavnejši avstrijski pesniki, kulturniki, poeti, dramatik in pisatelji. Pa ne le to; saj ravno slednji niso merodajni zgolj v okviru Avstrije, ampak je njihova pomembnost segla že prav daleč proti severozahodu, tja čez Alpe, čez ravnico, pa do Severnega morja, in zajela končno ne le nemško govoreči, ampak ves germanski svet. Še več. Pomen koroškega pisatelja lahko prodre v sam svetovni vrh literature, kot nam je dokazal Peter Handke, ki ga hvalnice in slavospevi spremljajo že nekaj desetletij. Hvali ga ves svet, slavili smo ga tudi mi, in ga slavimo, in ga bomo še. Zakaj, ne vemo prav natančno.

Predpostavljam, da avstrijska narodna zavest narašča od severozahoda proti jugovzhodu sedanje avstrijske države. To pomeni, da je proti severozahodu (v smeri proti Nemčiji in Švici) vse šibkejša, proti jugovzhodu pa močnejša ali intenzivnejša. Stopnjuje se postopoma in neopazno, je pa med ekstremoma kar bistvena razlika; v Innsbrucku in Salzburgu, na primer, je zanemarljiva, najmočnejša pa je na Koroškem, v Celovcu in Beljaku, ob bregovih jezera, ki smo ga omenili, predvsem ob južnem bregu (večja kot

ob severnem), in ob državni meji proti jugu, tudi še na južnem Štajerskem in Gradiščanskem. V teh deželah je avstrijska narodna zavest vsekakor bolj omembe vredna kot, recimo, v pokrajini Vorarlberg ali na Salzburškem, in sploh ob meji z Nemčijo, kjer je precej zabrisana. Na jugovzhodu Avstrije je nemško govoreči Avstrijec dosti bolj Avstrijec kot nekje na severozahodu, kjer se ne more bistveno razlikovati od Nemca. Zato tudi noben tipični Avstrijec ne prihaja iz Salzburga ali Innsbrucka, iz Bregenza ali Dornbirna, pa tudi ne iz Linza, iz Gradca ali z Dunaja. Tipični Avstrijci, pars pro toto cele Avstrije, izvirajo predvsem z območja južne meje; kolikor bliže so tej meji, toliko bolj so pravi Avstrijci. Ta gostota ali stopnja narodne zavesti pa se ne nazadnje – če pogledamo na zemljevid – ujema tudi že z obliko Avstrije kot

zemljepisnega ozemlja, ki ga je najmanj na severozahodu (kjer ga izpodriva Nemčija) in največ prav na jugovzhodu (kjer meji na nenemške pokrajine).

Vse to postane logično in dobro razumljivo, če izhajamo iz analize narodne pripadnosti avstrijskih državljanov; definicija, ki jo predlagam, se glasi: »Avstrijci so po rodu Nemci, ki se trudijo dokazati, da niso Slovani.« (Pri tem seveda zavestno izločam Avstrijce slovenskega izvora.) Ta na videz smešna definicija avstrijskega človeka in njegove biti nam pomaga razumeti celo vrsto pojavov, ki jih opazujemo na tem ozemlju, tudi vlogo pisca Petra Handkeja. Nemci so Avstrijci že zato, ker govorijo nemško in se čutijo kot Nemce (ali pa so se kot taki počutili vsaj do konca zadnje vojne). Da pa hočejo dokazati, da niso Slovani, je stvar strukture njihove identitete, ki pa je ne moremo

utemeljiti ali razložiti na podlagi logičnih predpisov, ampak jo lahko samo znamo. Dejstvo pa je, da smiselnost zgoraj navedene identitativne silnice – truda dokazovanja neslovanskosti in nemškosti – narašča prav tako od severozahoda proti jugovzhodu.

Tu zadenemo ob samo jedro bistva avstrijskega naroda. Dokazovanje neslovanskosti je namreč v polni meri smiselno le tam, kjer bi lahko obstajal dvom, se pravi v neposredni bližini meja s slovanskimi deželami, ali pa na mešanem ozemlju, kot recimo na Koroškem. Zato v deželah, ki mejijo na nemško govoreče pokrajine, ne bomo našli kakšne močne in za Avstrijo pomembne identitativne energije, medtem ko to lahko naravnost pričakujemo v predelih tik ob naši meji, predvsem tam, kjer živi tudi slovenska narodna manjšina. Avstrijski narod torej črpa svojo narodno in identitativno energijo ter življenjski smisel iz soočanja s slovensko narodno manjšino in državno mejo. Zato bomo zares pomembne in za Avstrijo reprezentativne ljudi (tako v kolektivnem smislu kot tudi pri posameznikih) lahko našli le v neposredni bližini teh dveh faktorjev.

Ena teh oseb je prav nedvomno Peter Handke. Pravzaprav lahko na podlagi zgoraj predstavljenega dognanja teoretično že predvidimo, da se bo najpomembnejši avstrijski pisatelj rodil tik ob slovenski meji, na mešanem ozemlju, nekje ob Vrbskem jezeru. Pričakujemo lahko tudi, da bo imel tak pisatelj izreden pomen za celoten nemško govoreči prostor, ne samo zaradi skupnega jezika, ampak predvsem zato, ker se celotno območje nemške kulture prav tako pomlajuje

od severozahoda proti jugovzhodu, in v tej smeri narašča tudi identiteta te kulture. Kultura je namreč vedno nekaj nacionalnega in razlikovalnega. Zato ima znotraj nemško govorečega prostora na Koroškem največji pomen. Z nekaj več pozornosti bomo celo opazili, da igra nemška književnost izpod peres nemških pisateljev in piscev v Nemčiji – ali v kateri koli pokrajini z izključno nemškim prebivalstvom – zgolj zanemarljivo vlogo, znano in opazno le peščici aktualnih komentatorjev in literarnih kritikov, zares pomembni ali merodajni pa so le prevodi iz angleščine s tematiko, uvoženo čez ocean, vsaj po letu 1945.

Za zdaj naj zadostuje, da se okvir, v katerem nastopa in deluje Peter Handke, natanko ujema z našimi predpostavkami o avstrijski narodni zavesti. Temu kontekstu ustreza tudi in predvsem dejstvo, da je pisec napol Slovenec ali da ima vsaj bližnje slovenske sorodnike. Ta okoliščina še dodatno podčrtuje njegov literarni pomen, ker ga obdarja z osebno avstrijsko narodno zavestjo – dokazovati mora namreč, da ni Slovenec, ampak Nemeč, se pravi, da je neke vrste Avstrija v malem in za Avstrijce (tudi tiste slovenskega izvora) naravnost simbolična oseba –, in s tem osmišlja njegovo življenje, delovanje in kulturno vlogo. To pa, da dokazuje, da ni Slovenec – kar je v njegovem primeru izredno smiselno hotenje –, je odločilnega pomena ne le v nemškem, ampak v svetovnem kontekstu, in zato tudi v okviru svetovne književnosti. To je jedro in izvor vse njegove avtorske energije. Brez te silnice bi bil popolnoma nepomemben nemški pisec.

Peter Handke je za Avstrijo tisto, kar je Michael Jackson za Ameriko: simbol hotenja in neuresničljive želje po popolni preobrazbi (metamorfozi) ene strani v drugo. Oba simbolizirata narodno zavest in cilje svojih rojakov. To, da jih eden izraža s književnostjo, drugi pa v svetu glasbe, sploh ni bistveno. Tako kot za Handkeja ni pomembno, kaj piše, ampak kdo je, tako igra tudi Jackson izredno pomembno vlogo ne glede na to, kaj poje. Njegovo osnovno sporočilo je, da je temnopolit in hoče postati bel. Ta cilj ni popolnoma uresničljiv, je pa kljub temu in prav zato vir njegove neizčrpane energije in zagona. To je namreč jedro ameriške identitete, njeno bistvo. Tipični Amerikanci so črni (temnopoliti) in hočejo postati belci. Michael Jackson je primer uresničitve te sicer neuresničljive želje, neke vrste čudež ali zgodba o uspehu. Mnoge kožne operacije in pevčevno vedenje pa so kompliment za belo raso, ki se čuti počašćeno, in podpora temnopolitim delom prebivalstva, ki stoji za Jacksonom in si želi postati svetlopolto – razen nekaterih redkih izjem, ki črpajo svojo energijo iz nekakšne trozreakcije. (To podzavestno hotenje se je – najpozneje od leta 1945 naprej – zaradi ugodnih zgodovinskih pogojev najprej projiciralo na Nemčijo in potem na ves preostali svet pod ameriškim vplivom, tako da si danes vsi po malem želimo postati belci, pa naj bo to logično ali ne.)

Po sporočilnosti Michael Jackson prekaša vse najpomembnejše ameriške predsednike, ustanovitelje, politike in izumitelje. Pred njim se lahko skrijejo vsi Washingtoni, Jeffersoni, Lincolni, vsi Bushi, Clintoni pa Armstrongi,

Kennedyji, Aldrini in vse figure zgodovine Združenih držav Amerike, vključno s Cindy Crawford, Marilyn Monroe – pa tudi kip Svobode! Njegovo belopolnost poudarjajo tudi obvezna črna očala (povečan kontrast bele kože) in nenehno omenjanje srečanj z Nelsonom Mandelo, črncem, ki ga on seveda obravnava kot velikodušni, tolerantni, radodarni belec iz Amerike.

Peter Handke je evropski ali nemško govoreči Michael Jackson. Ker tisto, kar piše, za to njegovo vlogo ni bistvenega pomena, tega nisem niti omenil. Dela, kot *Sršeni* (*Die Hornissen*), *Strah golmana pred enajstmetrovko* (*Die Angst des Tormanns vor dem Elfmeter*) ali *Nerazumni izumirajo* (*Die Unvernünftigen sterben aus*), so sicer lahko zares izvrstna ali pa samo povprečna (o tem kot nepoklicni literarni kritik ne bom presojal), vendar so za slavo pisca čisto nepomembna. Vsem njegovim delom je – po moji presoji – skupna neka vsaj navidezna nerazumljivost in nejasnost; zdi se, kot da avtor sam ne ve, o čem naj piše. Zdi se tudi, da se zdi njegovim literarnim kritikom prav ta značilnost na vso moč moderna in simpatična. A najbrž ne vedo, zakaj. Mislim, da zato, ker – podzavestno – prav tako postane jasno, da gre tu za nekaj čisto drugega kot za tisto, o čemer piše.

Edino njegovo literarno delo, v katerem se – pozornemu bralcu – skoraj popolnoma razodene, je majhna in na zunaj neugledna knjižica z naslovom »*Abschied des Träumers vom neunten Land*« (*Slovo sanjača od devete dežele*), ki je – kot neke vrste spremni govor ali ocena – izšla tik po osamosvojitvi Slovenije. V njej avtor na svoj način obračuna

s slovensko samostojnostjo, ki ga kot Avstrijca in Evropejca naravnost ogroža (se pravi, da spodbuja njegovo avstrijstvo, česar se seveda ne more zavedati!). Seveda nam očita razdor Jugoslavije. Ta knjiga, ki je literarni kritiki začuda – po nekem skrivnostnem naključju – navadno ne omenjajo in ki je večjemu delu Handkejeve publike neznana, je koncentrat njegovega sporočila. Simbol za avtorja, kot je on simbol za Avstrijo in kot je Jackson simbol za Ameriko. Človek je simbolično

bitje; to ugotovitev prof. dr. Antona Trstenjaka razumem dobesedno.

Handke pravi, da smo Slovenci z ustanovitvijo svoje države pokopali idejo o Sloveniji. Kmalu po uvodu se sprašuje, zakaj je morala ta čudovita, nepopisno lepa in privlačna, enkratno realno nerealna – ali nerealno realna – dežela propasti, izginiti, za vedno utoniti v realno nerealnem (ali pa nerealno realnem) svetu. Upam si odgovoriti, da zato, ker smo Slovenci po naravi sami Petri Handkeji.

Ideje Sigmunda Freuda: psevdoznanost

Robert M. Youngson

Eden najbolj domiselnih med tistimi, ki so prispevali k človekovemu abstraktnemu mišljenju – in trdim, da tudi eden najbolj osupljivo svojeglavih –, je bil avstrijski zdravnik, nevrolog in utemeljitelj psihoanalize Sigmund Freud (1856–1939). Freudov vpliv na kulturo dvajsetega stoletja je nemogoče oceniti. Noben izobraženec mu ne more uiti. Njegove ideje nas vse globoko zadevajo. Vendar je pomembno gledati na Freuda v pravilnem kontekstu. Čeprav trdi, da mu gre status znanstvenika, in čeprav njegovi pristaši vztrajajo, da je treba gledati nanj kot na znanstveno osebnost, je treba reči, da Freud v nobenem pogledu ni bil

znanstvenik. Pravzaprav je bil literat, in to zelo imeniten in ustvarjalen. Vse dolgo življenje so ga vodili in spodbujali ne znanstvena načela, ampak literarni vplivi, in vse življenje ga je gnalo v literarno ustvarjanje.

Freud je bil izjemno bister učenec, ki je pri osmih letih užival v branju Shakespearja in v rezultatih šest zaporednih let prekašal vse sošolce. Kot najstnik je že obvladal vrsto jezikov in najboljša dela njihove književnosti. Ko je zapuščal šolo, je poleg domače nemščine in hebrejščine znal še latinsko, grško, angleško, francosko, italijansko in špansko. Vplivi iz mladosti vedno najmočneje zaznamujejo osebnost in nemogoče je, da Freudu takšno znanje ne bi pustilo vidnih sledov.

Ko se je Freud kot mlad študent medicine začel poglobljati v nevrologijo, je prišel v stik s slavnim nevrologom Jeanom Martinom Charcotom v Parizu, ki je jasno prepoznal vpliv duševnosti na fizične simptome in čigar študije in